

Екологічний аспект життєтворчості особистості

Екологічна загроза для життєтворчості людства аналізується як глобальна і одночасно, як індивідуально людська, що підлягає розв'язанню на рівні особистості.

Ключові слова: особистість, екологія, загроза, культура, виховання, навчання.

Сучасна екологічна ситуація як у світі в цілому, так і в Україні зокрема є предметом постійного інтересу наукових і суспільних кіл. Це пов'язано з тим, що загроза екологічних криз глобального і регіонального масштабу нині стає все більш актуальною. Джерела цих сучасних кризових ситуацій можуть бути в далекому минулому. Екологічна ситуація складалася протягом не тільки останніх років, але й усього існування та розвитку етносів. Можна говорити про те, що виживання етносів багато в чому залежить від того, наскільки зрілою є їхня екологічна культура. Елементи екологічної культури формуються й виявляються в різних сферах життя суспільства: економічній, соціальній, політичній, духовній.

Екологічна криза є явищем оборотним. Багато природних криз долаються шляхом самоорганізації біологічних систем, однак у ситуації, коли криза викликана антропогенним впливом, можливостей самовідновлення природних систем може бути недостатньо. Розвиваючись, особистість творить як свою історію, так і історію свого часу. Вирішальними для розгортання життєвого шляху виявляються життєва подія і конкретний вчинок, але наявність життєвого проекту, здатність людини не тільки до вибору зовнішніх умов, а й до їх формування в певних межах, не можуть не вплинути на її здатність до вибору конкретної життєвої стратегії. І якщо з більшою впевненістю про вирішальний вплив на життєвий шлях особистості подій і вчинків можна говорити у її ранньому віці, то для зрілої людини більш значущою і характерною є її здатність (звісно, за умов наявності життєвого досвіду, життєвого плану, бажання і волі) до вибору та формування обставин і вчинків. Такий підхід до особистості дозволяє простежувати, з одного боку, вплив культурно-історичного часу на людину, а з другого, – вплив людини на свій час. Останній може бути в окремих випадках значним або навіть вирішальним [1, с. 11]. Вибір та формування обставин і чинників життєтворчості особистості віддзеркалюється на ближньому оточенні, на загальному рівні, на рівні мегасистем, до якої належить екосистема.

Зміни в навколишньому природному чи соціальному середовищі, що стосуються конкретної людини, створюють елемент новизни ситуації, що є джерелом виникнення в індивіда орієнтувальних потреб. Під впливом останніх здійснюється мотивація поведінки людини (її називають адап-

тивною), спрямованої на задоволення орієнтувальних потреб, формуються у свідомості мета і програма цієї поведінки. Мета поведінки – досягти адекватного оцінювання змін середовища та нової ситуації в цілому, визначити значущість цих змін для себе та для успішної взаємодії із середовищем, а також потреби коригувати цю взаємодію, шляхи її здійснення. Програма поведінки передбачає вивчення та аналіз інформації про зміни, розширення для цього рівня емоційних контактів, співвіднесення особистих інтересів і цінностей із суспільно значущими цінностями та їх змінами [2, с. 6]. Екологічна складова життєтворчості, таким чином, передбачає таку програму поведінки, де співвіднесення особистих інтересів і цінностей відбувається не тільки з суспільно-значимими, а й з екозначимими.

Для гармонізації взаємодії людини з біосферою важливим є вивчення закономірностей цієї взаємодії, вирішення проблеми розвитку якості народонаселення, збереження і розвитку здоров'я, удосконалення психофізіологічних можливостей людини. Ці питання вирішує екологія людини. Екологія людини є однією з фундаментальних дисциплін, які сприяють формуванню еколого-валеологічної культури особистості. Еколого-валеологічну культуру визначають як інтегративне соціально-психологічне утворення в структурі особистості, складний конгломерат установок у професійній, суспільній та індивідуальній свідомості, які засновані на уявленні про біопсихосоціальний і космопланетарний феномен людини та визначають екологічно-безпечну і здоров'я-охоронну стратегію взаємодії людини з біосферою [3].

Крім того особистість має ще й духовний вимір. В.М.Ямницький [4, с. 14] у своєму дослідженні аналізує підходи до духовної сутності життєтворчості та звертається до Л.Будевої, яка відзначає, що поняття духовності може бути використане для характеристики суб'єктивного внутрішнього світу людини як духовного світу особистості, воно є визначальним із позицій її смисложиттєвих цінностей. Проблема духовності розглядається як проблема виходу людини за межі вузько-емпіричного буття, подолання себе вчорашнього у процесі оновлення й удосконалення, сходження особистості до власних ідеалів, цінностей, їх реалізація впродовж життєвого шляху, духовність – це проблема життєтворчості. М.Савчин вважає духовною основою людини її внутрішню особу. На його думку, духовність – це не продукт культури, що нав'язаний людині ззовні, це істинне єство людини, що дремає в глибинах її духу, її надсвідомого, вищій момент людської індивідуальності [там же].

Наслідки життєтворчої спрямованості людського способу буття, які пов'язані зі здатністю та необхідністю для людини творити так звану «другу природу» Еріх Фромм характеризує так: людина є природною істотою, яка немовби випала з природи. Вона мусить полишати старий, надійний, відносно добре знайомий стан заради нового стану, яким ще тільки має оволодіти. Вона завжди в полоні двох протидіючих тенденцій: з одного боку, вибратися з материнського лона, із захищеності (проте несвободи) на свободу; з іншого – повернутися до материнського лона, до природи, до безпечного, відомого, звичного стану. Ця необхідність шукати все нових та нових розв'язань суперечностей власного існування, шукати все більш високих форм єднання з природою, іншими людьми та з самою собою є джерелом усіх психічних сил, що спонукають людину до діяльності [5].

Екологічна діяльність є центральним елементом екологічної культури, а остання передбачає наявність у людини екологічних знань, високої

екологічної свідомості, екологічних переконань, а також практичні дії, які узгоджуються з вимогою дбайливого ставлення до природи. Формування та подальший розвиток екологічної свідомості українців може стати основою самоусвідомлення в сучасному світі, базисом національної самоідентифікації, допоможе зміцнити й зберегти цілісність українського народу, забезпечить взаємозв'язок, спадкоємність поколінь [6, с. 16].

Нині, після тривалого періоду занепаду, українська економіка вступає у фазу санації. Однак ці позитивні зрушення мають і зворотний бік. Адже за сприятливих економічних умов активно розвиватиметься виробництво, а відтак проблеми екології постануть з іще більшою силою. Це означає, що нагально є потреба формування екологічної складової життєтворчості особистості шляхом виховання та формування екологічної культури. Механізмів формування екологічної культури життєтворчості, окрім освіти існує декілька, провідну роль з яких посідають засоби масової інформації. Це означає, що від представників мас-медіа, які висвітлюють екологічну тематику, вимагатиметься концентрація уваги, зусиль, застосування нових методів і знань. Адже екологічна свідомість формується під впливом засобів масової інформації не менш, ніж шляхом власного досвіду. Нажаль сьогодні журналісти часто експлуатують екопроблематику, висвітлюючи лише ті її сторони, які можуть вразити читача негативом, сенсаційністю чи курйозністю. Такі публікації зазвичай неспроможні забезпечити аудиторію повною, достовірною та об'єктивною інформацією. Відсутність зрілих висновків щодо тих чи інших екологічних подій та явищ призводить до того, що проблеми докілька стають другорядними, нездатними привернути увагу читачів, а відтак, втрачають свій глибокий соціальний підтекст. Таким чином втрачається один з найвагоміших факторів впливу на екологічну складову життєтворчості особистості.

Для аналізу поняття культури життєтворчості необхідно виявити складові розуміння екології, культури та особистості, які знаходяться в основі цього поняття, та проаналізувати точки зору на них.

В філософській дискусії ХХ–ХХІ століть наголошено проникає ідея про ворожість культури первісній людській природі. Подібні уявлення виникають в руслі таких філософських течій, як психоаналіз, філософська антропологія, соціобіологія. Так, з точки зору психоаналізу (З.Фройд, К.Юнг та ін.) культура обмежує спонтанні, інстинктивні спонукання людини. Філософські антропологи (Г.Маркузе, Е.Фромм, М.Шелер) також попереджали, що соціальність стримує природні імпульси людини, і якщо розвиток цивілізації не буде співвідноситися з біологічною природою людини, катастрофа виявиться неминучою. Соціобіологи (М.Рьюз, Д.Фрідмен, Едвард О.Уілсон та ін.) розглядають питання про те, якою мірою поведінка людини зумовлена генетичними чинниками, і як співвідносяться культурна еволюція з генетикою людини. Таким чином, антитеза «культура – природа» і «культура – особистість» доведена до межі, і ухил розбитися в бік заперечення культури, її дискредитації.

Проблема людини та її життєздійснення – це проблема, що має позачасовий та позапросторовий вимір. Очевидно ця проблема виникла водночас із усвідомленням людиною себе самої, зі здатністю чітко диференціювати свою відмінність від інших. Пошук відповідей на питання «Хто Я – людина?», «Чому Я?», «Навіщо Я?» та ін. певною мірою ініціював виникнення конкретних напрямів осмислення цих питань та відповідей на них – міфології, релігії, філософії, науки. В кожному із цих напрямів формувалася певна система уявлень про людину, які знаходили оформ-

лення за змістом в окремі парадигми і течії: в філософії – це персоналізм, екзистенціалізм та ін; в психології – психоаналіз, біхевіоризм, когнітивізм та ін. Сьогодні маємо своєрідний конгломерат визначень поняття «людина» – це істота, «яка творить історію» (Г.–Г.Гадамер), «яка зайнята доланням, придушенням сексуальних потягів» (З.Фройд), «яка здатна створювати собі проблеми» (Марсел), «яка вигадує утопії» (О.Блок), «яка здатна вступати в діалог» (М.Бубер), «це істота релігійна» (Лукман), «це істота вільна» (Ж.–П.Сартр), «істота, яка здатна сказати «ні» інстинктивному імпульсу» (М.Шелер), «істота, яка змогла піднятися над інстинктом» (Г.Плесснер), «це тварина, яка здатна обіцяти» (Ф.Ніцше), «це тварина, яка має почуття сорому» (Вол. Соловйов) та інші [7]. Жодне з цих визначень, зрештою, як і їх сукупність не знімає актуальності досліджень людини, оскільки не може претендувати на довершеність та остаточність.

Українська дослідниця І.В.Агієнко визначає, що серед нових досліджень українських філософів є такі, в яких ця проблема висвітлюється з нетрадиційних позицій. В.Г.Табачковський в своїх працях критично переосмислює ідею «безмасштабності» саморозвитку особистості в контексті проблеми відчуження, відстоюючи тезу про вічність феномену відчуження. Т.О.Метельова досліджує проблему особистісного начала в різних типах соціальності. В роботах В.Б.Попова з'ясовуються істотні особливості відносин особистість – етнос – суспільство. Проблеми особистісного самовизначення людини і виділення основних характеристик особистісної субперсоналії аналізуються в роботах Л.А.Солонько. Однак, навіть при значному розширенні спектру дослідження проблеми дихотомії «особистість – культура», розробка її в теперішній час залишається однією з найактуальніших [8].

Таким чином, під особистістю мається на увазі інтегральна якість людини, що об'єднує в цілісність її психічні властивості, процеси і відносини, детермінована внутрішніми та зовнішніми чинниками існування індивіда, яка різко відрізняє її від інших людей [9, с. 271]. Творчість, як це визначалося вище, є атрибутивною ознакою особистості, що вирізняє її від іншої природи.

Результати творчої діяльності людини мають широкий діапазон: від відкриття в науці, техніці, створення шедеврів до вміння прикрасити кімнату, змодельювати щось, оформити букет квітів й подібне. Разом з тим не всі продукти творчості є рівноцінними для самого автора. В одних випадках – це потреба у самовираженні, в спілкуванні зі своїм другим «Я», а в інших – актуалізація таких захисних механізмів психіки як катарсис, сублімація, ідентифікація, перенесення тощо., коли сам продукт, як і процес, є психотерапевтичним засобом для автора. Це і бажання «польоту», радості, внутрішньої окриленості, коли набирає сили прагнення розкритися, максимально повно виразитися. Саме тут допомагає метафора, яка долає «вузькі» комунікативні обмеження у пориві сплеску емоцій, коли почуттєвий стан автора набагато сильніший за мовні можливості. Так народжується поетична, музична і ін. творчість та її продукти. Продукт творчості може бути суспільно визнаний, схвалений та прийнятий відповідним соціумом і «особистісний», який має значення виключно для автора [10]. Об'єктом творчої дії може поставати як сама особистість, так і соціальне чи природне середовище. Тому розгляд цих понять потрібно здійснювати як розгляд *величин взаємопов'язаних і таких, що обумовлюють одне одного.*

Ця теза підкріплюється також з боку природничо-наукової методології, яка відзначає, що у межах живої природи Землі ми не зустрічаємо жодного випадку, коли організм існував би сам, відокремлено, ізольовано від інших організмів. Осмислення цього факту як фундаментального привело свого часу В.І.Вернадського і Т. де Шардена до створення теорії біосфери, а потім і ноосфери як унікальної єдності земного життя. Насправді, цей факт свідчить про дуже суттєву річ: існування і експансія життя на всіх його рівнях забезпечується не лише нескінченною енергією розмноження, а й таким же нескінченим потягом до співіснування. Потреба є основою поєднання цих двох сил, які в своїй єдності й створюють могутній потік нескінченного існування. Коріння соціального, безумовно, знаходиться в найпростішій взаємодії живих істот, яка є абсолютно необхідним атрибутивним фактом, таким же за значущістю, як і розмноження. Отже, потреба є поєднанням двох глобальних прагнень – розмноження і взаємодії («біологічного» і «соціального»). Одне не можливе без іншого, і це є, якщо хочете, – імператив існування живого. І виходить, що точно так, як організму, щоб жити, треба боротися з оточенням (на всіх рівнях живого), так само йому необхідно і бути разом з іншим живим, а це викликає розвиток відповідних форм поведінки.

Видатний філософ ХХ ст. Х.Ортега-і-Гасет вважав, що людське життя – моє життя – це передусім те, що я знаходжусь у світі; і не в якому-небудь невизначеному, а в цьому світі, у цьому нинішньому, і не просто в цьому театрі, а саме в цей момент, роблячи те, що я в ньому роблю, у цьому театральному фрагменті мого життєвого світу, я філософствую. Отже, корінне питання філософії полягає в тому, щоб визначити цей образ буття, що реальність, якою ми називаємо «наше життя». Отже, життя – це те, чого ніхто не може зробити за мене, життя існує без права передачі, це не абстрактне поняття, це моє найіндивідуальніше буття[11]. Така інтерпретація полягає у визначенні індивідуального акту життєтворчості та індивідуальної відповідальності, перш за все перед собою. Для такого розуміння потрібен дуже високий рівень культури та самосвідомості.

У межах гуманістичного підходу в працях А.Маслоу, К.Роджерса, В.Франка, Ф.Перлза уявлення про людину полягають в тому, що це істота, яка перебуває в стані розвитку, прагне самоактуалізації, їй притаманна свобода волі, вона має можливість приймати рішення і брати на себе відповідальність. У теоріях психоаналізу З.Фрейда, індивідуальної психології А.Адлера, аналітичної психології К.Юнга, транзактного аналізу Е.Берна особистість не тільки вивчається, – вона піддається психотерапевтичним впливам і корекціям, які здійснюються на основі усвідомлення клієнтом своїх глибинних внутрішніх процесів і оволодіння ними[1,с.5]. Такі підходи розуміють не тільки рефлексію власного здійснення життя та життєтворчості, а й розглядають особистість як об'єкт активного впливу та взаємодії. Але й досі визначення особистості з боку її життєтворчості залишається прерогативою психології та педагогіки, рідше соціології, що не передбачає аналізу системності особистості із природою. Цю прогалину може закрити соціоекологія, яка поєднує особистість, як соціальну істоту, та людину, як біологічну істоту.

У контексті соціальної екології стає очевидним, що утилітарно-прагматичне ставлення до природи нині доповнюється усвідомленням прогресуючої залежності самої природи від людини та її діяльності[12]. Дослідники цієї проблематики (філософи, екологи, футурологи) сподіваються на радикальні зміни у фундаментальному протистоянні людини

та природи, які забезпечать перехід від ідеї абсолютного панування над природою до ідеї партнерства між людиною та природою. Рівень зрілості й передбачуваності людської діяльності взагалі, а екологічної діяльності зокрема, є об'єктивним індикатором рівня культури людини й суспільства. Екологічна діяльність стає важливим компонентом сучасної культурології. Перш за все, вона передбачає усвідомлення на соціально-філософському та конкретно-науковому рівнях сенсу проблеми раціонального природо-користування та охорони навколишнього середовища. Очевидним є те, що така проблема не може бути вирішена без світоглядного контексту, без формування екологічної свідомості, екологічної культури, моральних основ природотворчої та природоохоронної діяльності. У цьому аспекті вихідним є розуміння культури як процесу діяльності та її продуктів, що характеризує людину як розумну, вільну та морально відповідальну істоту. Культура охоплює всю сферу суспільної діяльності людини, включаючи як її матеріальні, так і ідеальні форми.

Розгляд культурологічних та екологічних проблем як споріднених, з урахуванням їх взаємозв'язку і взаємовпливу, видається продуктивним для адекватного усвідомлення сучасних екологічних реалій; він вносить багато суттєвих уточнень в уявлення про таке складне й багатоаспектне явище, як культура, що вступила в екологічний етап свого розвитку. Сьогодні екологічна компетентність стає без сумніву обов'язковою ознакою загальнолюдської культури. Людське ставлення до природного оточення передбачає не лише раціональне використання сил і ресурсів природи, але й відповідальність за подальші результати цього використання. Екологічна культура зазнає конкретної трансформації в процесі історичного розвитку й знаходиться під впливом різносторонніх протиріч у життєдіяльності суспільства – економічних, соціальних, ідеологічних та інших. Якісні зміни, що відбулися в структурі матеріальної виробництва, є визначальними в процесі природно-перетворювальної підсистеми екологічної культури. На кожному етапі соціоприродної взаємодії вона включає всю сукупність способів матеріально-практичної діяльності з перетворення природи. Екокультурні стереотипи постають як транслятор досвіду екологічної діяльності в процесі історичного розвитку людства. Разом з тим, екологічна культура виконує й протилежну функцію подолання наявних екокультурних стереотипів, творення нових цільових програм безпосередньої дії на природу, тобто виступає як творча діяльність.

Ситуація життєтворчості пов'язана з тим, що творіння свого життя – це не просто процес змін і перетворень життєвих програм і стратегій, заснованих на ціннісних орієнтаціях, розвинутих саморефлексії та самопізнанні. Це акт вибору, причому вибору не між наявними, доступними для привласнення альтернативами життя, а вибору народження, під час якого створюється людина, здатна здійснити це життя[9,с.272]. Л.І.Воробйова пропонує використовувати в цьому випадку поняття «автор», обґрунтовуючи адекватність його застосування сутнісними характеристиками даного поняття[13]. Так, згідно її думки, автор – це завжди конкретна особистість, що володіє здібністю до проекції себе у все, чим вона займається і в те, як живе. Автор вкорінений у світі, в буттєвому контексті, який має на увазі певний екзистенціальний досвід (досвід відкидання або прийняття, болю, радості, туги, самоти, відповідальності, любові, власній скінченності і так далі). Автор смертний, а тому причетний до всіх модусів існування і здатний на вчинок як реалізацію цілісності сенсу життя та сенсу смерті.

Причетність автора має на увазі не життєдіяльність, а відповідальність і свободу вибору свого життя.

Вироблення творчою особистістю моральних орієнтацій багато в чому залежить від її адекватних уявлень про рівень розвитку суспільства та його соціальні, політичні і моральні принципи. Такі уявлення сприяють запобіганню появи розбіжностей між системою знань і життєвим досвідом, стимулюють особистість реалізовувати моральні принципи, норми у власній поведінці. Відзначаючи своєрідність прийняття особистістю зовнішніх моральних впливів О.О.Бодальов писав: «Сформовані у людини в минулому її досвіді ціннісні орієнтації, які виявляються в еталонах–мірках, що застосовуються нею до кожного із впливів, під які вона підпадає, завжди точно відображають стан її мотиваційної сфери, емоцій, принципів поведінки. Вони роблять сприймання нею дійсності у кожен момент її буття дуже вибіркоким, а ставлення до неї – суб'єктивним. Такою ж суб'єктивністю постійно характеризується і її поведінка, оскільки вона має відбиток своєрідності оцінки морального впливу, а також всієї ситуації, пов'язаної з ним» [14]. Розвиток і функціонування моральної свідомості в напрямку соціальних установок суспільства здійснюється не лише в системі знань і орієнтацій, але й у переході до діяльності. Життєтворчість повинна носити моральний характер, тобто особистість має співвідносити життєві дії та плани із моральними нормами суспільства, в якому вона існує. Але, поряд з тим життєтворчість співвідноситься також із загальнолюдськими імперативами у всьому їх високому сенсі.

Єдність свідомості і поведінки – обов'язкова умова постійного вдосконалення моральності творчої особистості. Моральний розвиток індивіда залежить від характеру включення його в життєдіяльність суспільства, від повноти спілкування, змісту діяльності, від тієї системи суспільних і міжособистісних взаємин, в яких існує людина, від виховання та результатів соціалізації. Формуючись у певних соціальних умовах, моральність творчої особистості втілює в собі високі суспільні інтереси, активізує свою соціальну діяльність, свідомо втручається в справи суспільства, вибираючи своє місце в ньому. Оскільки прогресивний розвиток завжди висуває нові вимоги до людей не лише в моральній сфері, а й у професійній діяльності, загальній культурі, в ідейно–політичному світогляді, в умінні правильно зрозуміти і оцінити досягнення суспільства, правильно розібратися в міжнародній обстановці, знайти шляхи і засоби для подолання недоліків, правильна моральна орієнтація у процесах, що відбуваються в суспільстві є для творчої особистості конче потрібною.

Список використаних джерел

1. Підласа І.А. Психологічний аналіз категорії життєвого шляху особистості: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / І.А.Підласа; Ін–т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2005. – 20с.
2. Похресник А.К. Соціокультурні орієнтації студентської молоді трансформаційного суспільства: сутність та динаміка (На матеріалі життєтворчості сучасного українського студентства): Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / А.К.Похресник; АПН України. Ін–т вищ. освіти. – К., 2002. – 16с.
3. Бойчук Ю. Екологія людини як інтегральна навчальна дисципліна у вищому педагогічному навчальному закладі / Ю.Бойчук // Вісн. Львівського ун–ту. – Сер. педагогічна. – Вип.22. – 2008. – С.122.

4. Ямницький В.М. Психологічні чинники розвитку життєтворчої активності особистості в дорослому віці: Автореф. дис... д–ра психол. наук: 19.00.07 / В.М.Ямницький; Нац. пед. ун–т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2005. – 40с.

5. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблема человека в западной философии. Переводы. / Сост. и послесл. П.С.Гуревич. – М.: Прогресс, 1988. – С.444–448.

6. Тагліна Ю.С. Екологічна культура українського етносу: ментальні джерела та техногенні перспективи: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.12 / Ю.С.Тагліна; Харк. нац. ун–т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2005. – 19с.

7. Климишин О.І. Герменевтика трискладової організації людини у християнській психології / О.І.Климишин // Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано–Франківськ: Видавничо–дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського нац. ун–ту ім. В.Стефаніка, 2008. – Вип.13. – Ч.І. – С.142.

8. Агієнко І.В. Соціально–філософський аналіз моделей формування особистості як суб'єкта культури: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / І.В.Агієнко; Дніпропетровський держ. ун–т. – Д., 1998. – С.21.

9. Пурло О.Ю. Особистість: суб'єкт або автор життєтворчості? // Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець–Подільського нац. ун–ту ім. І.Огієнка, Ін–ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / Заред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. – Вип. 2. – Кам'янець–Подільський: Аксіома. – 2008.

10. Міщиха Л.П. Креативний продукт у структурі творчої діяльності особистості / Л.П.Міщиха, С.П.Дем'янчук // Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано–Франківськ: Видавничо–дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського нац. ун–ту ім. В.Стефаніка, 2008. – Вип.13. – Ч.І. – С.27.

11. Ортега–и–Гассет Х. Что такое философия? [Электронный ресурс] / Библиотека Гумер – философия // Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/gass/04.php

12. Ліпич І.І. Екологічна діяльність як складова соціокультурного процесу: Автореф. дис...канд. філос. наук: 09.00.03 / І.І.Ліпич. – Київський нац. ун–т ім. Т.Шевченка, Київ, 2008. – С.13.

13. Воробьева Л.И. Субъект и/или автор (о категориях гуманитарной психологии) / Л.И.Воробьева // Вопросы психологии. – 2004. – №2. – С.151.

14. Бодалев А.А. Психология о личности / А.А.Бодалев. – М.: Изд–во Моск. ун–та, 1988. – С.61.

Акопян В.Г. Экологический аспект жизнестворчества личности

Экологическая угроза для жизнестворчества человечества анализируется как глобальная и одновременно, как индивидуально человеческая, что подлечит решению на равные личности.

Ключевые слова: личность, экология, угроза, культура, воспитание, обучение.

Akopyan, V.G. The Ecological Aspect in the Vital Creative Activities of an Individual

Ecological threat to the vital creativity of the humankind is analysed both as a global and an individual human problem which is to be settled at the level of an individual.

Key words: an individual, ecology, a threat, culture, upbringing, training.